

HITKÖZSÉGI SZEMLÉ

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK.
HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI:

Dr. WEISZBURG GYULA.

F. 9

HARMADIK ÉVFOLYAM.

A III-ik évfolyam cikkei:

1912.

Szám	Szám
Felekezeti kérdések aratása. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 1	Nőnevelés. Irta: Dr. Frisch Ármin ... 5
Reformterv a zsidó istentiszteletben. Irta: F. M. ... 1	„Lövy vizsga“. Irta: Ben József ... 5
Philippsohn. ... 1	A pesti izr. hitközség 1912. évi költségvetése ... 5
Néhány szó az „Alliance Israélite Universelle“-ről. Irta: Spector ... 1	Döntés a kassai kongresszusi és státus quo hitközségek közt fenálló perben ... 5
Reflexiók. Irta: Kritikus ... 1	Reflexiók. Irta: Kritikus ... 5
Nordau a vallás szerepéről a törvényben. Irta: Dr. Richtmann Mózes ... 1	Egyesületi ügyek ... 5
Egyesületi élet ... 1	Különfélék ... 5
Különfélék ... 1	Irodalom ... 5
Fordulat. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 2	Hypnózis. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 6
Történeti zsidóság. Irta: F. M. ... 2	Magyar zsidó kereskedelmi utazók bajai Oroszországban ... 6
Kiddus. Reflexiók. Irta: Dr. Hevesi Simon ... 2	Védelmül. Irta: Chad min chav-raja ... 6
A felekezeti viszonyok Horvátországban. II. Irta: Dr. Diamant Gyula (Vukovár) ... 2	Az energetika jegyében. Irta: f.m. ... 6
Reflexiók. Irta: Kritikus ... 2	Reflexiók. Irta: Kritikus ... 6
George Hecht: Der neue Jude. Közli: Dr. Goldberger Andor ... 2	Egyesületi ügyek ... 6
Egyesületi ügyek ... 2	Különfélék ... 6
Különfélék ... 2	Irodalom ... 6
Az „előértekezlet után“. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 3	Fordulópont. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 7—8
Az ifjúság nevelése. Irta: Baranyai S. ... 3	A hajó elindult, de vesztéggel. Irta: Egy volt rabbi ... 7—8
A tanítók fizetési ügye. Irta: Spector ... 3	A munkásbiztosítási törvény és a hitközségek. Irta: Dr. Grossmann Zsigmond ... 7—8
A hitk. tisztviselők anyagi helyzete. Irta: K. F. B. ... 3	Az utiköltség csak a „megválasztottnak“. Irta: Krausz Fülöp ... 7—8
Reflexiók. Irta: Kritikus ... 3	Nyári levél komoly dolgokról. Irta: Nyaraló ... 7—8
Hitközségi adózás múlt századokban. Irta: —sz ... 3	A hitközségi tisztviselők jogi helyzete és az orthodoxok ... 7—8
Egyesületi ügyek ... 3	A legújabb vallásbölcséleti ki-sérlet. Irta: Dr. Richtmann Mózes ... 7—8
Különfélék ... 3	Hitközségi intézkedések a luxus ellen. Irta: —sz. ... 7—8
Irodalom ... 3	Gyász. (Juda Steinberg) Héberből ... 7—8
Várjunk. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 4	Reflexiók. Irta: Kritikus ... 7—8
A mi jövőnkéről. Irta: Dr. Goldschmied Lipót ... 4	Egyesületi ügyek ... 7—8
A szó erejével. Irta: F. M. ... 4	Különfélék ... 7—8
Sajtó közhelyek. Irta: Senki ... 4	Jogfosztás rendszerrel. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 9
Reflexiók. Irta: Kritikus ... 4	Nőnevelés. Irta: Dr. Frisch Ármin ... 9
Peszach második estjén. Irta: Steinberg Juda ... 4	Vallásánárok államosítása. Irta: Dr. Weisz Miksa ... 9
Egyesületi ügyek ... 4	Reflexiók. Irta: Kritikus ... 9
Különfélék ... 4	Egyesületi ügyek ... 9
Irodalom ... 4	
A hajó rossz irányban halad. Irta: Dr. Weiszburg Gyula ... 5	

	Szám		Szám
A beregmegyei zsidók folyamod- ványa 1772-ben a türelmi adó ügyében Közli: Mandl Bernát	9	Egyesületi ügyek	10—11
Különfélék	9	Különfélék	10—11
A német liberális rabbik irány- elvei. Irta: Dr. Weiszbürg		Fogalomzavar. Irta: Dr. Weisz- bürg Gyula	12
Gyula	10—11	A poseni reformelvek jelentősége, főképp a zsidóság egysége szempontjából. Irta: F. M.	12
Az „egységesítő“ mozgalom	10—11	Rabbikról. Irta: Vadász Ede	12
Szenvedő mérleg. Irta: Dr		A pesti zsidóság a magyar kul- turáért. Irta: Dr. Gábor	
Goldschmied Lipót	10—11	Gyula	12
J. C. A. és A. I. Ü. évi jelen- tései az 1911. évben	10—11	Reflexiók. Irta: Kritikus	12
Reflexiók. Irta: Kritikus	10—11	Különfélék	12

MUNKATÁRSAINK:

Baranyai S. 3
Ben József 5
Chad min chavraja 6
Dr. Diamant Gyula 2
Egy volt rabbi 7—8
f. m. 6
F. M. 1, 2, 4, 12
Dr. Frisch Ármin 5, 9
Dr. Gábor Gyula 12
Dr. Goldberger Andor 2
Dr. Goldschmied Lipót 4, 10—11
Dr. Groszmann Zsigmond 7—8
Dr. Hevesi Simon 2
K. F. B. 3
Kritikus 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10—
11, 12
Krausz Fülöp 7—8

Mandl Bernát 9
Nyaraló 7—8
Dr. Richtmann Mózes 1, 7—8
Senki 4
Spector 1, 3
Steinberg Juda 4, 7—8
—sz. 3, 7—8
Vadász Ede *) 12
Dr. Weisz Miksa 9
Dr. Weiszbürg Gyula 1, 2, 3, 4, 5, 6,
7—8, 9, 10 11, 12

*) A tavalyi tartalomjegyzékből
e munkatársunk neve a 4. számnál téve-
désből kimaradt.

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— MEGJELENIK MINDEN HÓ ELSEJÉN. —

Felekezeti kérdések aratása.

Irta: Dr. Weiszburg Gyula.

A felekezeti kérdések aratása: a kultusztárca országgyűlési tárgyalása, szerencsésen elmúlt, de hogy felekezetünk részére valami bős és áldásos termést hozott volna, a legjobb akaratral sem állítható. Az uralkodó és égető kérdést, az autonomia vagy autonomiák kérdését semmiben sem vitte előre, a kormány terveire nézve oly tájékozatlanok vagyunk, mint azelőtt, egyéb tekintetben pedig kis csatározásokat, jó és rosszakaratu vádakat hozott felszínre, melyek mind a kérdések felszínén mozogtak és mélyebb hatásokat sem igen fognak előidézni.

Ha mégis összeállítjuk a campagne mérlegét, konstatálni kell, hogy nincs reá okunk nagy meglepéddel visszatekinteni. És az oka? Első sorban zsidó vallásu képviselőinknek a zsidó vallás és zsidó irodalom kérdéseiben való járatlanságában rejlik, más szóval ott, hogy összes zsidó képviselőink közt nincs egy se, még *Bakonyi* Samut sem véve ki, aki szakértelemmel megfelelhett volna jó barátunk, *Polónyi* Gézának, kinek majdnem minden szava egy-egy mézbe mártott gyilok volt.

Polónyi a zsidó és a keresztény világnézet között állítólag létező ürre mutatott rá, a zsidó és a keresztény ethos közötti különbségre hívta fel a figyelmet, azzal a némileg burkolt célzattal, hogy a zsidó erkölcs alsóbbrendű voltát tüntesse fel. Nos hát, micsoda fényes alkalom lett volna az, erre a provokációra egyszer az ország színe előtt belevilágítani e kérdésbe, rámutatni arra a szédelgésre, melyet a „keresztény erkölcs“, „keresztény világnézet“ frázisaival üznek, tudományos adatokkal bebizonyítani, hogy a zsidó erkölcs követelményei addig a pontig, ameddig kivihetők, semmivel sem alacsonyabbak a „horribile dictu“ talmudi erkölcshöz és aztán az elméleti térről a gyakorlatira lépve, bebizonyítani, hogy a zsidók bűnei arány-

lag sem nem gyakoribbak, sem nem súlyosabbak a keresztényekénél, csak más természetűek, mert a zsidók általában más foglalkozási körben élnek. Így a zsidó családokkal nagyon szépen egyensúlyt tartanak a nem zsidó tolvajok és a zsidó hamisan bukókkal elég jól versenyeznek a nem zsidó sikkasztók és így tovább, mert mindenki csak azokat a bűnöket követheti el, amelyekre alkalma van, és ép azért a paraszt nem követhet el kereskedelmi csalást és a zsidó korcsmáros nem hivatali sikkasztást.

Ezekkel és ilyenekkel lett volna a zsidó képviselőknek alkalmuk az annyiszor gáncsolt zsidó erkölcsöt rehabilitálni, de természetes, hogy nem tették. Hogyan is tehették volna, mikor a zsidóságról tudományos tekintetben fogalmuk sincs, mikor a zsidó vallástudomány előttük ismeretlen talaj és a talmudból legfeljebb csak annyit tudnak, amennyi antiszemita röpiratokból róla olvasható. Hisz csak egy csekélyke kis tudománnyal Polónyi zsidó ismeretei és adatai megbízhatóságát azon melegebben kellő világításba helyezhették volna, ha megemlítik, hogy egy Ezra nevű könyv nem létezik, Meiza és Aboda nevű tractatusok nincsenek és annak, aki a talmudból, ha második forrásból is, idéz, a könyveknek legalább helyes nevét illik tudni és hogy a Talmudot nem 150 évvel a kereszténység keletkezése után állították össze és így tovább.

A kellő ismeretek hiánya folytán nem csoda, hogy Polónyi visszautasítása csak oly gyenge lehetett, aminő Bakonyi Samunak, igaz, sok buzgalommal megadott visszautasítása volt. Mert az előtt, ki a zsidó ethosz alacsonyrendűségében hisz és ennél fogva „konfessio” tételét tartaná szükségesnek, gyenge cáfolatot képez az a hazafias kiszólás, melyet az említett képviselő argumentumnak felhozott. Hisz a hazafiság az erkölcsnek csak egy hányadát képezi és a zsidó erkölcs alacsonyabb rendű lehetne, még ha a zsidók 1848-ban vérüket ontották is.

A konfesszióról szólván, csak a pikantéria kedvéért említjük, hogy csak néhány héttel ezelőtt olvastuk az Iroda félhivatalosában azt az orthodoxokhoz intézett felhívást, hogy ha a kongresszusiakkal nem akarnak egy szervezetben lenni, a törvény értelmében mutassák be a hitvallásukat. Mily szépen találkoztak most Polónyi és a zsidó félhivatalos.

De veszteségszámlánk ebben az egy tételben, hogy vallásunk erkölcsé kellő védelemben nem részesült, még ki nem merül, hanem társulnak vele más tételek. Ilyennek mondható az a kérelem is, hogy az állam állapítsa meg a rabbik minimális kvalifikációját. Hiszen

igaz, hogy a legtöbb orth. hitközség rabbijának világi műveltsége botrányosan alacsony, értenők is, ha ennek a sajnálatos állapotnak egy keresztény képviselő adna kifejezést, de hogy zsidó képviselő. ki a felekezeti autonómia híve, hogyan tudja az államot beleavatkozásra felhívni oly téren, melyre az állami hatóság csak nagyon kevésbé illetékes, azt nem értjük. Azaz értjük, ha az illetőnek az a felfogása, hogy a vallás csak arra való, hogy kulturát terjesszen, hogy magyarosítson, és más hasonló funkciókat végezzen, de ha a valásnak, amint már egyszer kifejtettük, az a feladata, hogy azokat a kötelességeket teljesítse, melyek fogalmából folynak és szervei arra való, hogy a vallásos célokat valósítsák meg, akkor azt kell állítanunk, hogy egyedül a felekezet illetékes annak megállapítására, ki tudja vallása érdekeit legjobban szolgálni, ki lehet pap?

És ez állítás igazságát az a körülmény sem csökkentheti, hogy orthodoxokról van szó, mert még az orthodoxokat sem szabad jobban gyűlölni, mint az igazságot szeretni.

Mert ha papjaiknak igen nagy része világi műveltség dolgában nagyon alacsony színvonalon áll is, csak ritkán alacsonyabb az, mint amely híveik igényének megfelel, különben nem választanák meg őket. Hogy pedig a híveik zöme oly alacsony kulturfokon áll, annak ki más volna az oka, mint a t. állam? Miért nem állított iskolákat kellő számban már 30 évvel ezelőtt, miért türi, hogy még most is zsidó és más vallású gyermekek ezerszámra iskola nélkül nőjjenek fel? Már pedig műveletlen zsidókra művelt papokat rákényszeríteni vallásüldözés számba megy. Keresztény ember ezt talán meg nem érti, de zsidó embernek, ki pláne oly vidéken élt, amelyben oly elmaradott kulturájú zsidók nagy számban laktak, ezt tudni kellene, vagy nem volna neki szabad ez előtt szemet hunyni.

Ismét pikantériának kell mondani azt a helyzetet, hogy a katolikus papnak kellett megvédeni a zsidó autonómiát és majdnem azt kell mondani: a zsidó vallás szabadságát, a zsidó vallású képviselő ellen. Hock János nem akarván hangulatot kelteni sem valaki mellett, sem valaki ellen, világosan megmondta, hogy „a papnevelést szerintem az autonómiák lesznek hivatva a maguk vallási eszméinek megfelelően kezelni és megoldani“ és ez az igazság. Mert ha egy magyar chaszideus községe nézve kötelezővé tesszük, hogy rabbiját csak a doctor philosophiae, vagy akár csak a középiskolai érettségit tett jelöltek közül válassza, az egyértelmű azzal, hogy megfosztják a lehetőségtől, hogy egyáltalában papot válasszon, hisz aki a hazai viszonyokat ismeri, tudja, hogy egyetemet vagy középiskolát végzett

ember a chaszidoknál eo ipso disqualifikálva van, ami bizonyára hiba, de amin csak az új nemzedék kellő iskolázása segíthet. Vagy Oroszországot akarjuk utánozni, ahol a községeknek szintén van egy az állami minősítésnek megfelelő „Kronrabbiner“-je, akit a hitközségek fizetnek, mert muszáj, egyébként pedig a hívekre semmi befolyást nem gyakorol?

Más kérdés, hogy az államnak kötelessége-e kongrua kiegészítéssel támogatni azt a papot, ki az ő követelményének műveltség szempontjából meg nem felel. Abban, ha az állam e tekintetben megszigorítaná rendelkezéseit, sérelmet nem látnánk, de nagyon fájó, ha az állam a felekezet oly benső ügyeibe akarna beleavatkozni, mint a papi kvalifikáció. A feltétlen vallásszabadság eszméje sokkal szentebb, semhogy azt bármely ephemer pártpolitikai szempontnak feláldozzák.

A veszteséglap egy nagyon megszegyenítő tételének tartjuk végre azt a vádat, melyet Hock a pozsonyi jesiva ellen hangoztatott, hogy az rabbiokeleveleivel a katonai hatóságot rendszeresen félrevezetné, amennyiben szolgálati előnyök elnyerése végett ifjaknak rabbiképesítő oklevelet adna ki és valami titkos jellel egyszersmint megjegyezné, hogy az illető rabbihivatal viselésére tényleg képesítve nincs. Nem tudunk ugyan hinni e vád igazságában, de másrésről constatálni kell, hogy tudtunkkal a pozsonyi jesiva vezetősége meg nem cáfolta és feltételezni, hogy a vádról előkelően tudomást venni nem akart, mégis csak nehéz. Akárhogy van, szomorú az állapot, mert hiszen még ha a vád alaptalan is, semper aliquid haeret és mindig újból vád kovácsolható, a jesiva, az orthodoxia, sőt az egész zsidóság ellen. A jesiva vezetőségének kötelessége magát tisztázni. De ki fogja majd magát tisztázni a vád ellen, hogy a felekezeti pártok közt létező ellenségeskedésben már a denunciáció eszközhöz nyúlt?

Reformterv a zsidó istentiszteletben.

Írta: F. M.

A rabbinak az istentisztelet során juttatandó nagyobb szerep kérdése van napirenden az orsz. rabbiegyesületnek hivatalos közlönyében.

Bár kicsinyes jelentőségű e reformterv a tőle várható következményekben, annál inkább érdemel figyelmet abban a tekintetben, hogy oly rossz időben, midőn százszor hangoztatjuk, hogy nem alkalmas a reformokra, mert „a profécia nincs elterjedve“, midőn új gondolattal,

reformtervvel fellépni oly odiózus és veszélyeztetett dolog, egy ily értéktelen és bizonyára népszerűtlen eszme akar magának számos nehézségen keresztül utat törni. Lehet-e ily időben, minden melléktétként nélkül, oly reformokra gondolni, melyek csak szerepváltoztatást jelentenek, egyes személy jelentőségeinek nagyobb kidomborításával és a másoknak háttérbe szorításával járnak?

A „szerep“ szó használata lapunknak mult november havi számában közlött *Reflexió*-jában nagy visszatetszést keltett a mélyen tisztelt lap-társ szerkesztőjénél. Pedig bármennyire sajnáljuk, kénytelenek vagyunk e szóra most már nyomaték-kal visszatérni.

A *Reflexió*k című megjegyzésében Kritikus urnak bizonyára csak öntudatlanul tolla alá csuszott e szó, de alulirott azt egészen tudatosan használja. „Szerepe“ szokott lenni a törvényhozás elnökeinek is valamely országos ünnepségben, egyes egyházfejedelmeknek a koronázási szertartásban stb. és nem ütköznek meg rajta, ha a lapok e szót használják.

Annál inkább használhatta Kritikus ur e szót annak megjelölésére, hogy a rabbik az eddigi megszokás és hagyomány ellenére, bizonyos több imákat a kántor mellőzésével akarnak elmondani.

Nem áll ugyanis, hogy a rabbiknak manapság vissza kell szerezni elvesztett tekintélyüket. Legalább és nem direkt erre irányuló reformokkal. Inkonzekven-ciába esnénk, ha a rabbi szerepeit, az eddigi szokás felforgatásával, ujjakkal gyarapítani akarnók. Nem értjük ez alatt tehát új magyar imáknak rabbi által való elmondását, minő-re a pesti dohány-utcai templomban szép és követésre méltó példát nyújtottak. De hogy eddig a kántor által elmondott „fontosabb“ imákat ezentul a rabbi mondja el, azt az elvet involválja, hogy a rabbi nem tanító csupán, hanem pap, kinek szentséges személyéhez van kötve bizonyos imáknak méltó elmondása. Más ok nem indíthat meg a mai reform-iszonyban synylődő korban ujitást.

Mi mást akarnának evvel elérni?

A közönségnek a templomba vonzását — mondják a rabbi-egyesületi közlőny cikkírója és szerkesztője.

Kell-e csakugyan a magyar zsidót a templomba vonzani? Kell-e erre külsőleges intézkedések.

A magyar zsidót, sőt éppen a városit, határozottan erősen jellemzi az a tulajdonsága, hogy lelki hatásokra is könnyen és szívesen reagál. Ünnepli, dédelgeti a kántort, ki szívéből régi reminiscenciákat, érzelmeket, áhítatot kivált. Meghallgatja sok ember a Talmud-egyletek egyszerű, mesterkéletlen, formai bilincsekbe nem szorított írásmagya-

rázattal kapcsolatos homiliáit, mert azokban naiv lelkek őszinte megnyilatkozása rezeg át az ő, a mindennapi küzdelemben megkérgeződett lelkébe. S aki e világtól már végtelen távolságba került is, alkalomadtán, pl. gyász idején szívesen zárándokol vissza oda, mert ha maga nem is érzi, hogy a hit életének jelentős eleme volna, szívesen engedi át magát mások hatásának. A közönség a hitet átadja, ha mindjárt csak a mások hitét is.

De nemcsak a hit eszméje az, ami lelkesedését kivívja, hanem a hívő személy. Schol nagyobb közönség nem gyűlik össze egyes lelkészek vagy más, hatást gyakorlott emberek temetésén, mint minálunk. Hisz ebben találta magyarázatát a maga idején a csodarabbi varázsa. „Caddik jeszod olám“ a jámbor *ember* a világ alapja; ahhoz, hogy egy rabbi imája nagyobb hatást idézzon elő és nagyobb mértékben vonzza a közönséget a templomba, kettőt kell elémünk, hogy a közönség higgye magát a hitet és hogy higgyen a rabbinak hitében és pedig különösen ez ima fokozottabb hatására vonatkozó hitében azon esetre, ha ő maga elmondja. Sulyos egy szfek szféko!

Ha egyes imákat a régi (orthodox) rabbik elrecitáltak (pl. a Semá végét), az nem vonzó hatása céljából történt, hanem indirekte megtette a maga hatását a személyhez fűzött hitnél fogva. A mai rabbinak más alkalmak és eszközök állanak rendelkezésére igazi mély lelki hatások elérésére. Elsősorban a templomon kívüli lelkészkedésre, lelki atyáskodásra gondolok. De papi hatásokat imádságok átvételével elérni, ezt a hatást mesterségesen felidézni — nem fog sikerülni.

Ehhez el kellene altatni a mai nemzedéket és a jövő nemzedéket arra a fait accomplira ébreszteni, hogy papok az istentiszteleti ima főfunkcionáriusai. De, hogy a közönség lássa, miként kovácsolják össze „a kulisszák mögött“ (ha már szerepről szólunk) azt az elvet, hogy *„gyülekezeteinknek nemcsak tanítói, hanem papjai is vagyunk. Igenis papjai. És mi vagyunk azok és senki más. Csak emelheti tehát istentiszteletünk méltóságát, ha a rabbi abban tevékeny részt vesz, ha a legfontosabb funkciókban közreműködik is“* és ettől a közönségtől nagyobb felbuzdulást elvárni: nehéz kívánnom.

Hisz a papság egész misztériuma, melylyel hatást akar elérni, épp abban áll, hogy a régi rendet szentnek tartja, hisz ő maga is csak abban gyökeredzik. A rabbiság keletkezése a papság megdöntését, tekintélyének aláásását jelentette: a szellem, a belátás uralmát a vak misztérium fölött, a közönséghez való simulás elvét a rajta való uralkodás helyébe. Rabbitól még el tudok képzelni reformot, lehet t. i., hogy szabadabb felfogásában helyesebb belátásra jutott, de pap,

aki oly kizárólagosan pap, hogy csak ő és senki más nem az, aki tehát egy ősrégi állapotot akar az új idők felfogása ellenére föleveníteni és pap, aki a közönség „Bedenkenjével“ számolni akar, mikép tépheti szét a kegyelet bevonta megszokás gyöngéd szárait, csak azért, hogy . . . hogy tevékenyen részt vegyen az istentiszteleten és a legfontosabb funkciókban közreműködjön? Tevékeny részvétel alatt tudvalevőleg az imádkozást, közös szertartások végzését értjük — és nem egyes személyiségek jelentőségének kidomborítását. A legfontosabb funkció talán a tóraolvasás volna. De ebből az indítványozó urak, úgy látszik, nem kérnek. Pedig ez legalább stilszerű volna: a rabbi képviseli a törát, a halachát, az előimádkozó az imádságban felbuzduló érzelmeket, a hagadikus elemet. Érthető volna, ha pl. a szefiraolvasást, neila-előimádkozást akarnák visszavinni ott, ahol átengedték.

Értenők azt is, ha a kántorságot teljesen kiküszöbölni akarnák, mint a reformistentiszteleten történt és legfőleg a munkamegosztás céljából egyszerű mesubadokat akarnának maguk mellé venni, hogy a művészi elem a vallásit meg ne zavarja. Értenők azt is, ha a tóra körülhordozást külön, de állandó tisztségkép igénybevennék és a megfelelő imaformulákat ők mondanák. Ezek nincsenek az előimádkozóhoz kötve, vagyis külön, kikapcsolható részei az istentisztelet rendjének. De egyes imákat, akár a teljes semát is, a megszokás ellenére az előimádkozótól átvenni és ezzel a személyi jelenetváltozásokat, melyek pl. ros-hasonó ünnepén a sachrisz, külön uvinu malkénu, tóraolvasás, maftir, hitszónoklat, sófárfuvás, muszaf változó funkcionáriusai által amugy is kissé tulságosan élénkké teszik az istentiszteletet, még szaporítani, igazán nem volna egyébnek nevezhető, mint szereplésnek, fellépésnek. A közönség nem igen tudna olyan változásba bele-nyugodni, mely énekrészekről fosztaná meg. Az áhitatot pedig nem fokozná az a körülmény, hogy „azok, kik ki akarják küszöbölni a templomból mindazt, ami szinpadra emlékeztet“ egyszerre új szereposztásban „az istentisztelet amaz alkotó részeinek különös gondozását“ átvennék, „melyek jelenleg is a rabbi közreműködését kívánják“(?!)

Melyik imarész az, amelyik a rabbi közreműködését kívánja? Mikép mondják el azt rabbi nélküli templomokban? Cikkiró rabbi ur „az istentisztelet formáinak nemesítését, méltóságának emelését, vonzóerejének növelését, az áhitat eszközeinek gyarapítását“ hozza fel a reform indító okául. Nagyon szép szavak. De alig bírja el ezek súlyát a gyenge, halvaszületett reform. A méltóság emelése és a vonzó erő növelése tudvalevőleg nem igen férnek meg egymás mellett. A méltóság (pl. a modern karénekben) unalmas és nem vonzó, a közönséget

méltóság nélküli kántori fogásokkal jobban sikerül vonzani. Az áhitat eszközének is sokkal jobb az ének, mint a formák nemesítése. Mert ne felejtjük: amily mérvben bizalmatlan a rabbi cikkirő ur a kántorok komolyságában vagy áhitatot keltő hatásában, oly mérvben csökkent a közönség bizalma a filozófiai iskolákon keresztül ment és a modern gondolatvilág elemeit magába fogadó rabbi iránt is.

De maga a cikkirő ur bevallja és pedig némikép előbbi érvének gyengítésére, hogy : „ezzel első helyen *a papi tevékenység nélkülözhetetlenségének tudatát akarjuk a hivekben élesztetni.*“

Ugy ?! Nélkülözhetetlennek kell feltüntetni a papot. És pedig nem a hivatás terhes, önfeláldozással járó és nagy tanultságot feltételező, valamint nagy áldásthozó lelkészkedési tényekben és hitének szent naivitásában, hanem egy csekély imarészletnek recitálásában. Nélkülözhetetlennek !

De mit csinálnak majd a reformot meghonosító rabbi urak, ha szabadságra, vagy próbaszónoklatra mennek ? Hogyan tudják a szívékre venni, hogy hitközségeik a nélkülözhetetleneket nélkülözze ?

Philipppson.

— Száz éves születése napjához. —

December huszonnyolcadikán volt századik születésnapja ama férfiúnak, kinek áldásos működése a zsidóságra oly mélyrejáró hatással volt, hogy emléke még mai nap is frissen megmaradt. Csodálatos munkaképessége, bámulatos sokoldalúsága valóban providenciális jelenséggé teszik Philippsont, ki korának legjobbjaival a modern zsidóságnak felépítésén hathatósan közreműködött. A ghetto sötét utcáiba nagyon hirtelenül tódult a szabadság vakító napfénye ; sokat eltántorított a hirtelenül jövő emancipáció. A Mendelssohn és iskolája által inaugurált művelődés nagyon sokat idegenített el az ősi hitől és ama bátor harcosok sorában, kik a zsidóság bástyáin állottak, hogy visszaverjék a támadásokat, nagy feladat jutott osztályrészül *Philipppson* Lajosnak.

A *nihil humani a me alienum puto* a legnemesebb értelemben reáillik a magdeburgi prédikátorra. *Költő*, ki a verseiben tetszetős formában mélyen érző szívének gondolatait bensőségteljesen tolmácsolja. Dráma, regény, eposz egyaránt kikerül tollából. Az általános emberi eszmék mellett a zsidóság dicsőítése lebeg azokban szeme előtt. Mint *szónok* első sorban zsidó. Nem utánozza az idegen mintákat. A szentírás alapos felhasználása mellett a hagyományos irodal-

mat is kellőképen juttatja érvényre, nem ijed meg a talmud és midrás megszólaltatásától, ami a *hamburgi* iránynak pedig nem volt inyére.

Legelső, aki zsidó közvéleményt teremt. Az *Allgemeine Zeitung des Judentums*-ban megteremti azt az organumot, mely felkelti a nyugati országokban élő zsidóság meleg érdeklődését az ősi hit iránt. Hiszen megjelentek ennek előtte is zsidó sajtóorganumok, de ezek csak exclusiv körök olvasmányát képezték. Philippson szerencsés kézzel jelöli ki az utat, melyen zsidó lapnak, mely a művelt köröket tartja szem előtt, haladni kell. Minden számával újabb és újabb barátokat nyer az ősi vallásnak. Befelé a hithűséget megerősíteni és dicsőséget hozni a közösségre kifelé; ez képezi jelszavát és a Philippson féle „*Allgemeine*“ hamar népszerűvé válik mindenütt. Magyarországon ép oly lázasan várják minden egyes számát, mint Németországban. Felrázza tespedésükből a laikusokat, kik hideg közönnyel viseltetnek a zsidóság iránt. Könnyű volt már az *Allgemeine Zeitung* után zsidó lapot kiadni; a közönséget Philippson nevelte.

Amellett praktikus theologus, ki élénk érzékkel bír a mindennapi szükségletek iránt és aki a tömeg vallásos nevelését előlről kezdi. Az ifjuság számára vallástant ír, mely meleg szeretettel tárgyalja a zsidóság ethikai eszméit; nem lélekölő katekizálásban látja a vallásoktatást. Imakönyveket ad a nagyok kezébe, mely tetszetős formában önti az ősrégi könyörgéseket. A bibliát megszólaltatja hü és elegáns német fordításban és világos kommentárt ír hozzá, melyben a keletiek szokását és erkölcsét tárgyalja behatóan és így helyezi gyakran új és kellő világitásba a biblia hőseit. Ő az első, ki a rendszeres rabbiképzés mellett tör lándzsát, évtizedeken át sürgeti egy zsidó theológiai fakultás szervezését. Büszke öröm tölti el, midőn hatalmas beszédben nyitja meg 1872-ben a berlini „Hochschule für die Wissenschaft des Judentums“ című theológiai főiskolát, mely azóta is virul.

A legelsőik közül való, akik irodalmi társulatokat szerveznek, amelyekben népszerű kiadványokban és felolvasásokban ismertetik a zsidóság ethikai tartalmát, dicső multját. Népszerű felolvasások mellett jó könyvekről is gondoskodik a társulat és a *Leiner*-nél megjelent munkák csakhamar igen kedvelt olvasmányát képezték öregnek és fiatalnak. Mert a fő célja a tömegeket ismét meghódítani a zsidóságnak. Mit ér rabbi és theológia, ha nincs közösség, ha üres a templom és reménynélküli az iskola. Különösen utóbbinak lelkes támogatója és szószólója volt mindig.

Amellett a hitközségek belső ügyei is foglalkoztatják. Organizációval látja el azokat. Az istentisztelet méltóságos lefolyása, a hívő lelki épülése lebegnek folyton szeme előtt. De azért nem volt szélső reformer. A történeti alapon álló zsidónak nevezte magát. Célja az volt, Isten tanait, — ahogy ő maga kifejezte magát, — amint azok a szentírásban megvannak, a történeti fejlődésben fentartani és kifejezésre juttatni. Nem reformálni akart, hanem regenerálni, a babonát és a betódult idegen hatásokat akarta kiirtani az ősi vallásból, kiakarta egyeztetni a mult hagyományait a jelenkor követeléseivel. Szerette a küzdelmet, mert abból érlelődnek az eszmék. Tisztelte az őszinte orthodoxiát és kegyelettel emlékezett meg nagy korifeusairól, de haragudott azokra, kik *Zimri*-ként cselekesznek és *Pinchász* jutalmát követelik.

Hogy a fennálló vallási differenciák némi megoldást nyerjenek, sürgeti a rabbi gyűlés megtartását, hogy azokon érlelődjenek meg az eszmék és forrjanak ki a gondolatok, melyek Izrael egyetemességének javát célozzák. Érdekes, hogy az 1844-ben megtartott braunschweigi rabbigyűlés Magyarországon is létrehoz egy hasonló gyűlést. *Pakson* 1844-ben, szeptember 12-én tartanak rabbigyűlést, amelyben szenvedélyesen támadják Philippsont és lapját személyeskedő vitában. A rabbigyűlést megelőzi egy nagy levélváltás, amelyben a *magdeburgi mággiddal* foglalkoznak a rabbik. A rabbi gyűlekezeteknek meg volt áldásos hatásuk, állandó alkotások és bizonyos egységes eljárás kél a nyomukban.

Amellett ráér küzdeni a zsidók teljes emancipációja mellett. Korának legelőbbkelőit felkeresi, ha a zsidóság érdekeirt való sikra szállásról van szó. Messze országokba utazik hitsorsosai érdekében. Az elrabolt *Mortara* fiuért meggyőződése teljes erejével száll sikra. Valóban reáillik a bölcs mondása: „Láttad a munkájában serény férfiut, a királyok előtt is megállja helyét.” Felejtethetlen *Kayserlingünk* gyönyörű munkában írta meg élete tüneményes pályáját, mire itt e helyütt is utalni akarunk. Mi is odanyújtjuk neki az elismerésnek és a hódolatnak szerény babérágát.

— SZ.

Néhány szó az „Alliance Israélite Universelle“-ről kapcsolatban 1910. évi jelentésével.

Irta: Spector.

Minapában a D. M. K. E. közgyűlése alkalmából a kulturregyletekről kiméretlen bírálat járta be a napisajtót. Néhány kemény szó hangzott el a gombamódra szaporodó egyletekről, melyek tényleges működés helyett, hangzatos évi jelentésekkel megtévesztik és félrevezetik az áldozatkész közönséget. A szókimondó kritika, igaz voltánál fogva, élénk visszhangra talált.

Azonban nem szabad az általánosítás bünébe esni. Az 50 éves fennállását ünneplő „Alliance“ kulturális működését még a legelfogultabb egyletellenes hangulatunkban is tudnunk kell méltányolni. El kell ismernünk, hogy az elemi tudás terjesztésének nagy értékű feladatát az Alliance-hoz hasonló mérvben egyetlen egy társadalmi egyesülés sem közelíti meg.

Az Alliance elemi iskoláiban az elmúlt évben 40743 tanuló nyert oktatást. Ez a szám bár elég tekintélyes, egymagában mégsem fejezi ki elég pregnansan az Alliance elemi oktatási ügyének óriási méreteit. Csak ha a jelentésben közölt táblázatos kimutatás nyomán haladva részletekbe bocsátkozunk, tudjuk kellőleg méltányolni azt az óriási horderejű munkálkodást, melyet az Alliance általános kulturszempontból teljesít.

1862-ben létesítette az Alliance első iskoláját. Ezt gyors lépésben követte a többi. 25 éves fennállása alkalmával már 50 iskolája volt és az 1910. évi jelentés immár 153 iskoláról számol be. Természetes, hogy a tanulók és tanítók létszáma ennek megfelelőleg gyarapodott. Még 25 évvel ezelőtt csak 8200 tanuló 304 tanító vezetése alatt látogatta az Alliance iskoláit, 1910. évben majdnem 41000 tanuló oktatását látta el az Alliancenak 1310 személyből álló hatalmas tantestülete. Így aztán az Alliancenak múlt évi oktatásügyi kiadásai meghaladták az 1½ millió kcorrát. Már az összeg nagyságából is látjuk, hogy az Alliance tevékenységének súlypontját az iskolák létesítésében és azok fentartásában látja. Sőt ha figyelembe vesszük, hogy összes kiadásai az elmúlt 1910. évben 1,883.393-88 K. tettek ki, melyből különféle kezelési kiadások kb. 200,000 kcorrát igényeltek, úgy tisztán látjuk, hogy az Alliance tevékenysége iskola ügyében ki is merül.

Beszámol ugyan évi jelentésében az 1910. évben észlelt zsidó üldözésekről, feljegyzí azon antiszemita tendenciájú törvényeket és javaslatokat, melyeket az 1910. év termelt, de ellenmozgalomról, vagy csak annak kísérletéről szó sem esik.

A jelentés sorai között azonban erősen érezhető, hogy az Alliance iskolaügye is védelemre szorul. Védelemre, egy nagyon súlyos vád ellen, mely napról-napra jobban terjed. Az iskolák száma és a tanulóknak létszáma *általános* kulturális szemponttól nagy horderejű ugyan, de zsidó, tehát az „Alliance *Israelite* Universelle“-től várható szempontból nézve, jogos a kérdés, hogy az Alliance iskolái zsidó iskolák-e, avagy csak zsidók számára szolgáló francia iskolák? Súlyt fektet-e a vezetőség arra, hogy intézeteiben zsidó szellem honoljon, hogy a tanulókat zsidó érzéstől áthatott öntudatos, sőt ha szabad kimondani, önérzetes zsidókká nevelje?

Zsidó kulturegylet csak akkor teljesíti hivatását, ha nem felejtí el egy pillanatra sem, hogy létjogosultsága *zsidó* voltában rejlik.

Minél nagyobb, minél hatalmasabb az a zsidó szervezet, melynek módjában áll a jövőndő zsidó nemzedék nevelésére befolyást gyakorolni, annál felelősségteljesebb pozíciója, annál nagyobb gondal és körültekintéssel kell ügyelnie arra, hogy működésének iránya és szelleme megállja a helyet a zsidó történelem ítélőszéke előtt.

Pedig vádaktól visszhangzanak a berkek! Az elégedetlenség moraja hallható. A most lefolyt „central comité“-választás pedig végleg elkészerítette a kedélyeket. A német zsidóság nagy zöme, *Reinach* Salamont, minden egyéni kvalitásának értékelése mellett sem tartotta egy zsidó egyesülés vezetőségébe beleillőnek. Reinachot, a kinek egyik újabb műve szerint: „A zsidóság se nem nemzet, se nem faj, se nem felekezet, se nem vallás, hanem csupán traditio“, pompásan kiegészíti Heine mondása „Ich sage Ihnen, es ist gar keine Religion, sondern ein Unglück“ de a költő nem is kért helyet a zsidó Alliance central comitéjában. Állítólagos, választási ügyeskedések révén Reinach mégis alelnöke lett a „central comité“-nak“, mely azonban nem nagy hajlandóságot érez még egy ilyen választási harchoz. Erre való tekintettel alapszabályait úgy szándékszik módosítani, hogy a c. comité választása a jövőben megszűnjék és a c. comité csupán kooptatio útján egészítettessék ki. A bizottsági ülésen résztvevő német delegátusok heves tiltakozása dacára a javaslat elfogadtatott. Ha az ügy nincs is még véglegesen eldöntve, mert a közgyűlés hozzájárulása is szükséges, nagyon kevés a remény, hogy a c. c. ne tudna akaratának érvényt szerezni. Miként Reinach Salamcn, úgy a kooptatio javaslat

is győzedelmeskedni fog. Kérdés csak az, hogy nem lesz-e már ez az a fatalis „még egy győzelem“, mely az üggy vesztét jelenti?

„Alliance Israélite Universelle“ a címe az egyletnek, melynek sok sok ezer választó tagja van a világ minden országában élő zsidók között. S így tehát bizonyos tekintetben az Alliance a zsidóságot képviselte. Megalkotói, egészen bizonyos, ezt óhajtották és ebben szerették az Alliance jövőjét látni. S ha szavának volt súlya, befolyása, azt nem annyira anyagi jólétének, mint inkább annak az erkölcsi tartalomnak köszönhetette, melylyel a nagy tömeg ruházta fel.

Mindezt félre lökni, pusztán a hatalom könnyebb megszerzése és megtartása kedvéért, a könnyelműség látszatával birna, ha nem céltudatos, komoly férfiak ülnének az Alliance tanácsában. Így azonban rosszabb, szomorubb a könnyelműségnél, tudatos felosztatása egyetlen zsidó szervezetünknek, melyet az idők változó áramlata még talán valamikor a zsidóság sorsának irányítására jól használhatott volna fel, mert két nélkülözhetetlen faktor felett már rendelkezett: egyik a *pénz*, másik a *szervezkedés ereje*.

A hadvezér, ki saját életéért rettegve, a sereget oszlatja fel, árulója a zászlónak, a melyre felesküdt. A sereg pedig nem oszlik fel, nem fut széjjel, összetartja a lelkesedés és a mire a hajnal pirkad, már új, méltóbb vezért dicsőít.

Reflexiók.

Irja: Kritikus.

I.

Az orthodox nagygyűlésen is megmentették a hazát. Kizárólag magyar nyelven volt szabad szónoklatokat tartani és óriási volt a felháborodás, sőt botrány támadt, mikor egyik tagtárs oly nyelven akarta nézetét kifejezni és kifejezni, amelyen a jelenlevők mindannyian megértették volna.

Hát mire való ez a komédia? Nem érzik-e az orthodoxok, hogy az ilyen tulzásokkal saját magukat dezavualják? Nem látják-e, hogy az ilyen szélsőségek csak tápot nyújtanak azoknak, kik a hazafiságot a magyar nyelv ismeretétől teszik — rosszindulatilag — függővé. Mert nem a háromévenként egy-két napig tartó nagygyűlések idejére, hanem egész évre szólnak a jó vagy rossz hazafiság kritériumát képező elvek. Ezek vagy állandóan követendők, vagy mindig helytelenek, de kiváltságos napokra külön principiumok nem léteznek. Ha az országos nagygyűlésnek az volt a feladata, hogy

bármely tekintetben az orth. zsidóság nézeteit, véleményét vagy hangulatát juttassa kifejezésre, akkor valóban alig lehet komolyan venni az olyan tanácskozást, melyből a megjelentek értettek a legkevesebbet.

Máskor az ilyen komédia előtt *zártkörű főpróbát* kellene tartani, akkor legalább a csuf botránytól és az azzal járó meghurcoltatástól kimélik meg magukat és a zsidóságot.

II.

Egészen amerikai izü hír hívta fel a napokban a közfigyelmet mi reánk, zsidókra. Az egyesült államok kormánya megszüntette Oroszországgal fennálló kereskedelmi szerződését, mert nem tűrhette tovább, hogy az Unio egyik-másik polgára — ha történetesen zsidó — csak külön engedéllyel, akkor is záros időre és korlátolt feltételek mellett, léphette csak át az orosz határt.

A vén Európa megvakarta tar koponyáját. Egy kicsikét elröstelkedett azon, hogy a polgári jogok mibenlétéről a jött-ment újvilágtól leckét fogadjon el, de csakhamar észre tért és diplomáciai jegyzékváltás helyett csak úgy barátilag intézte el az ügyet, mondván: „Ha te ütöd az én zsidómat, én ütöm a te zsidódat“. Sőt az „Egalité“ jelszávaiban ha kell „a magam zsidáját is hajlandó vagyok ütni, no de csak azért, hogy a tied kevésbbé fájdalmasan érezze a verést“.

Nordau a vallás szerepéről a történetben.

Irta: Dr. Richtmann Mózes.

A zsidó irodalomtörténet olyan vallási kérdésekről szóló munkákat ismer, amelyeknél a szerző zsidó volta és műve tartalma között szerves összefüggés nincsen. Erre már az ő-korban találunk példát. Mikor a zsidóság megismerkedik a hellén világ gondolkodásával, bálványaival és erkölestelenségével, nehány lelkes zsidó felveszi *Orpheusnak*, a legendás görög költőnek, *Sybillának*, a pogány jósnőnek álarcát s az ő szájukba adja a tiszta egyistenhitnek és a belőle folyó erkölcsnek dicsőítését a bálványok szolgálatának értéktelenségével szemben. A középkorban többször az ellenkezőjét találjuk. Nem a mű tartalma, hanem csupán szerzője zsidó. Amikor az arab kultúrának légkörében élnek a zsidók, a karaita zsidó: *Juszuf Albaszir*, olyan filozófiai munkát ír, amelyet akármilyen mohammedán theologus is írhatott volna és *Salamon ibn Gabirol*, a híres költő a substanciáról s az accidensről olyanformán elmélkedik az *Életforrás* című munká-

ban, hogy a keresztény egyháztudósok, akik tanulmányozták és idézték az egész középkoron át, nem vehették ki a tárgyalás módjából, hogy zsidónak munkája van előttük.

E történeti párhuzamokat juttatja eszünkbe Nordau Miksa legújabb könyve: „*Der Sinn der Geschichte*“. A cionismus e vezéralakja, akinek a kongresszusokon tartott mesteri előadásai a zsidók helyzetéről évtizedek múlva is értékes s érdekes történeti dokumentumok lesznek, a történet értelméről szóló könyvének egy részét a vallásnak szenteli. De a fejtegetéseiben halvány nyoma sincs a zsidósághoz való tartozásnak. Sőt a vallásról az objectivitás kellő távolságából, lelki közösség nélkül beszél s olyan állításokat hangoztat, amelyeket utonutfélen hallunk, miért is érdemes velük foglalkozni. De, hogy megértsük a vallásról szóló nézeteit, követnünk kell e könyvet legfontosabb gondolataiban.

A történetírás módszerének kritikájával kezdi. A történetírás, ahogy most gyakorolják, a multnak csak külső kereteivel foglalkozik, a belső mozgó erők ismeretéig nem hatol s amennyiben ezt megkísérli, elveszíti a valóság talaját lábai alól. A történet értelme csak a létért vívott küzdelem kellő megértésében található. Az emberiség ebben az összefüggésben csak fogalom, csak az egyed létezik. Az egyednél a szükség írja elő az akaratot, az akarat akadályokba ütközik, „kedvetelenségi“ érzeteket ébreszt s ezektől akar szabadulni az ember s ezért küzd a természet ellen. Az ember az egyetlen lény, mely a természettel dacolni bír szervezetének megváltoztatása nélkül. — A természetet le akarja győzni minél kisebb erőfeszítés árán. Így jut arra a tapasztalatra, hogy legjobb, ha mások küzdelmét és erejét saját céljai szolgálatába állítja. Így keletkezik a parazitizmus, mely a történetnek egyik legfontosabb mozgója. Ilyen „élősködés“, az egyesek elhatalmaskodása a többiek felett, magyarázza meg az államot, ezen alapszik az erős emberek hatalma a gyengébbek felett. A szükség előírta akaraton kívül nagy szerepe jut az embernek az álmódzásnak és képzeletnek. A parazitizmus mellett a legfontosabb mozgó erő az illuzionizmus, amelynek körébe tartozik az isten, a lélek fogalma, a különféle babonák a betegségek és bajok elhárítására. E darvinisztikus, materialisztikus, nietzschei elemekkel áthatott elmélkedés után, melynek értelmében a történet tulajdonképpen az anthropologia egy neme volna s amellyel bővebben foglalkozni célunkon kívül esik, áttér a vallás lélektani alapjainak fejtegetésére.

Mi a vallás oka és lényege? A legegyszerűbb volna Nordau szellemében a vallást is összefüggésbe hozni a parazitizmussal, amint-

hogy többen meg is kockáztatták azt az állítást, hogy a vallást egy-nehány hatalmasabb ember beleszuggérálta a tömegbe, hogy uralkodhassék rajta. A vallás ilyenmü magyarázatát elutasítja magától Nordau, mert a vallásnak pszichikai alapja van. — A magasabb életnek egyik jellemzője a tudnivágyás, melynek legmagasabb foka nem annyira a jelenségek ténye és módja, mint inkább az oka, nem annyira a „mi“ és „hogyan“, hanem a „miért?“ Ez a „miért“ szülte a vallást. Az ember a jelenségeket egy okra szeretne volna visszavezetni és így lett e világot megalkotó mester, a demiurgos az isten ősi alakja. Mint a kannibál főnökből lassanként alkotmányos fejedelem lesz, kinek kötelességei is vannak, ép úgy fejlődik a demiurgos erkölcsi istenné. A vallás tehát első sorban a megismerés kényszeréretére megy vissza, ami lényegében véve az önfentartás szellemi alakja. Az önfentartás másik alakja a léthez való ragaszkodás a bajok, különösen a halál ellenében. S mivel a halál nagyon hasonlít az álmhoz s az utóbbinál látta az ősemler a testnek látszólagos életteleniségét, a testtől különböző léleknek fogalma keletkezett benne. A hazajáró lelkek kultuszától pedig csak egy lépés a lélek halhatatlansága hitéhez. Kielégítő-e ez a magyarázat?

Ha figyelmesen szemügyre vesszük, hogy melyik az a két vallásképző tényező, amelyet Nordau kiemel: a jelenségek egységes okra való vezetése és az elmulás elleni küzdés szuggesztíója, látni fogjuk, hogy ebben úgy jár el, mint az általa ócsárólt történetírás visszafelé prófétál. Látja, hogy a mai művelt emberiség vallása Istent, mint a világ alkotóját, vagy mint a természettel összeköttetésben levő lényt tiszteli s hogy a vallásnak főtartalma a halhatatlanság hite és ezt a két tünetet kezdetleges és vaskos alakban a vallás alapjaivá teszi s így a megnyilvánulást lényeknek tüntetik föl. Ugyanazt mondhatjuk mindazokról a sokszor egymással ellenkező elméletekről, melyekről az összehasonlító vallástudomány szól, melyek egy okra vezetnek vissza a vallást. Mert oly komplikált, az ember lényegével összefüggő érzést, amilyen a vallási, nem lehet eredetéig kísérni. Vagyis: ép olyan tudományosak vagyunk, ha azt mondjuk, hogy Istentől lett kinyilatkoztatva, mintha a naturismus, nativismus, evolutionismus s még sok más jelszóval dobálódzunk. Ha a természet jelenségeinek egy okra való vezetése a vallásképződés megindítója volna, hogyan van az, hogy a régi népek — a zsidót kivéve — nem ismerték a teremő isten fogalmát, hanem minden egyes természeti erőt istenítettek? Nordau a vallás kezdetleges fokát a demiurgosban találja, pedig a fetistől a demiurgosig igen nagy a távolság.

Ha az ember a lélek halhatatlanságának a mai tartalmát vizsgálja, tényleg úgy látja, hogy vallásosságunk egyik alapja az enyészet elleni tiltakozás. De ha a lélek halhatatlanságának egyik ősi megnyilvánulása a hazajáró lelkek elhieszegetése volna, csak nem mondhatjuk, hogy ez a mulandóság elleni küzdelem? — Ismeretes, hogy a lélek halhatatlanságáról azt mondja *Kant*, hogy az erkölcsi törvény következménye, *Mendelssohn* pedig az emberi öntudatból indulván ki, azt mondja: az a tény, hogy az emberiség legnemesebb tagjaiban ki van fejlődve a halhatatlanság hite, bizonyítja annak reálitását. Ezt Nordau azzal travesztálja: „bennem s a legtöbb emberben ki van annyira fejlődve a remény a meggazdagodásra, hogy ennek alapján remélhető a remény bekövetkezése“. Csakhogy e kettőt nem lehet összehasonlítani. Mert csak nem tartozik a meggazdagodás vágya az ember lényéhez, csak nem képezi egész érzelmi világának egyik fontos részét, mint a halhatatlanság hite? Ép oly röviden végez azzal; amit a „belső élmény“-nek nevez a vallásos ember s gunyosan kérdi: mit is kelljen ez alatt értenie. De hát abból, hogy valaki nem tudja vallási érzéseit elemezni, még nem következik azoknak értéktelensége.

A vallásnak az emberiség történetében elfoglalt szerepét fejtegeti a továbbiakban Nordau. Károsnak itéli e szerepet. A hol a vallás szoros közösséget hozott létre, ott ellenségesen tekintettek az idegenre. Ezt az érzést a papok kihasználták, szövetkeztek az államban szereplő egyéb parazitákkal s így a pap lett a kizsákmányoló állam rendőre. Ez igaz az európai történet bizonyos korszakaira, de csak azt bizonyítja, hogy a vallásnak korcselhajtása az, melynek lényege a papi akaratnak való engedelmisség. Az emberiség egysége, egyenlősége és testvérisége mégis csak vallási könyvben hirdtetett legelőször, a bibliában.

Korunk egyik nagy problémája, a hit és a tudás viszonya nem is érdekli. Brutális ridegséggel mondja, hogy a deliriumos álmot nem lehet egyenrangúnak elismerni az érzékektől támogatott tapasztalattal. Mintha mi nem mosolyognánk azon, a mit kétszáz évvel ezelőtt tapasztalatnak és tudásnak neveztek s mintha nem volna igaz, amit *Hyrth* a híres bécsi anatomus mondott, hogy az emberek minden korban azt hitték, hogy mindent tudnak!

A vallás káros hatása N. szerint abban is nyilvánul, hogy önkényes világfelfogásával az előítélet nélküli kutatást hátráltatta s megakadályozta. Ebből az következne, hogy a természet nagy kutatói mind ateisták voltak, a kiket az istenfogalom csak gátolt kutatásaikban, a

mi természetesen nem igaz. Hogy a papok a szabad véleményt elnyomták, hogy a népet igában tartották egy jövődő világ reménye által, amint Nordau mondja, ez a papi elfajulást bélyegzi meg vagy legfeljebb azokat a vallásokat, amelyek aszketizmust tanítanak s e földet siralomvölgynek tartják.

A vallás és az erkölcs viszonyára térve, azt mondja, hogy szó sem lehet róla, hogy a vallás az erkölcsöt fejlesztette és szelidítette. Sőt a mikor vallásháborukat idézett fel, akkor az erkölcsatlenség szolgálatába szegődik. De ezen alapon a haza fogalma is erkölcsstelen, mert az adott a legtöbb háborura alkalmat, a költészet is az, mert a lelkesítő dalok még fokozták a vérontás vágyát, sőt a rabszolgák felszabadítása is erkölcsstelen, mert e miatt is nagy háboru tört ki Amerika két része között.

Az sem igaz Nordau szerint, hogy a vallás szankciót adott az erkölcsnek, mert a legtöbb gonosztevő a középkorban volt, sőt a gonosztevők között sok a vallásos érületű. A társadalom zöménél pedig az erkölcsnek támasza egy negatio, azaz nem akar a társadalmi szokásokkal összeütközésbe kerülni, mert az kellemetlen. Csak a legfinomabb érzésű emberek erkölcsse pozitív és ténykedéssel egybekötött. Itt megint azt látjuk, hogy a katolicizmus egyes korszakai után ítéli meg a valást. Hogy a középosztály erkölcsének legszilárdabb támasza a társadalmi szokás, ez csak azt mutatja, hogy mily nehéz az embert erre nevelni, hogy a jót tegye a jónak kedvéért. Ami pedig azokat illeti, a kiknél az erkölcs emberszeretetet és önzetlen tevékenységet eredményezett — azok mind vallástalanok voltak? S ha azok is voltak, ki tudja megállapítani, hogy tevékenységükben mennyit kell saját vagy őseik vallásos nevelésének számlájára írni, a mint Renan mondja: egy hitnek kamatait élvezik, mely többé nem az ő hitük? Azon, hogy a vallás bensőséget, kötelező és boldogító tudatot ad erkölcsi ténykedéseinknek, nem lehet vitatkozni, mert ez érzés dolga. A zenei hallás nélkülinek nem lehet érzéke zenei finomságokhoz.

Végül említi a vallás vigasztaló erejét. Ez igaz lehet, de az — úgy mond — ép olyan, mintha egy hazugságot a gyakorlati haszonnal mentetnének. A babonának és az alkoholnak is van vigasztaló hatása. Csakhogy Nordau elfelejti, hogy a vallási vigasztalás nevelő, energiát fejlesztő, amit a babonáról és alkoholról mondani nem lehet. Hogy milyen alacsony fogalmai vannak a vallásról, hogy nem is tudja magának elképzelni mint olyan faktort, melyben értelem és kedély egyesül, mutatja nemcsak az, hogy összehasonlítja a hazugsággal.

hanem az is, hogy szerinte jövőben a vallási emóciókat pótolni fogják a zene és művészet. Ez lesz a vigasztaló — igazság?

Nordau maga is azt mondja, hogy az örökkévalóság talánya mindenkor izgatni fogja az emberi kedélyt. Az ember nem szokhat le arról, hogy a tünemények végső okáról elmélkedjék. Olyan problémák, mint az öntudat ténye s keletkezése, olyan kérdések: „miért van csak az embernek értelme, minek a borzasztó küzdelem, ha a vége pusztulás“, mindig tépelődést fognak előidézni. Nordau azt mondja, hogy az ember majd másképen igyekszik feleletet adni e kérdésekre s megnyugvást találni. Mi azonban azt hisszük, hogy más megoldás e kérdésekre nem lehet, mint az örök, teremtető, szent Istenben való hit. S ezért a zsidóság bizton tekinthet a jövőbe, mely igazat fog adni a katolikus *Jentsch Károly* ama kijelentésének: „a művelt embernek választani kell az istentelenség és Jezsaiás istene között“. Ez a közvetett tanulsága Nordau Miksa ragyogóan megírt művének s ezért ne találjuk különösnek, hogy a berlini Jüdischer Verlag a zsidó renaissance könyvei között hirdeti e munkát.

Egyesületi ügyek.

Az Izr Hitközségi Tisztviselők és Alkalmazottak Országos Egyesületének előjárósága f. hó 27-én *Dr. Weiszbürg* Gyula elnöklete alatt ülést tartott. Az előjáróság örömmel vette tudomásul az egyesület fejlődését, melynek eredménye az, hogy ismét számos alapító és pártoló tag lépett az egyesületbe és a rendes tagok száma is jelentékenyen szaporodott.

Galambos Jenő titkár jelentése szerint ujabban az egyesületbe alapító, pártoló vagy támogató tagokul beléptek, illetve adományokat felajánlottak a következők:

Weiszmann Noé titkár ur által. Alapító tagok: Budai Chevra Kadisa 200 K-val, Szántó Frigyes 100 K-val. Pártoló tagok, évi 10 K-val: Schlesinger Nátán, May Dávid, Grünwald Samu, Danneberg Miksa. Támogató tag, évi 4 K-val: Márton Henrik. Adományozó: Weisz Géza 10 K.

Halmos Lipót főkántor ur által, Jászberény. Pártoló tagok, évi 10 K-val: Izr. hitközség Jászberény, Lerner Jakab, Leitner Ármin. Támogató tagok, évi 5 K-val: Kohn Ede, Moller Emánuel, Szántó N., Hoffmann Vilmos, Schatz Henrikné, Lengyel Flóris, Grünwald Károly,

Haasz Adolf, dr. Hajdu Árpád, dr. Szívós Ferenc, Buck Zsigmondné, dr. Brünauer Jenő, Leitersdorfer Dávid Jászberény. Adományozók: Dr. Gyárfás Ferenc, Jászberény, 5 K.

Fenyő József és *Krausz Jakab* kántor urak utján. Pártoló tag, évi 10 K-val: Weisz Antal. Adományozó: Sommer Ignác 50 K.

Friedmann György ur által. Pártoló tagok évi 10 koronával: Id. Nagler testvérek, Adler Gyula, dr. Reich Miklós, Pollatsek Sándor. Támogató tagok, évi 4 K-val: Schwarz Ignác, Stemmer Ödön, Kovács Róbert. Adományozók: Hoffer és Lichtenstein 4 K.

Önként jelentkezett pártoló tagok, évi 10 koronával: A lévőai, győri, kecskeméti, zalaszentgróti, óbecsei és dunaföldvári izr. hitközségek.

Elnökség utján, alapító tagok 100 koronával: Vértess Lajos, Blockner Izidor és dr. Stiller Mór. Pártoló tagok, évi 10 K-val: Wieselmann Rezső, Tauber Adolf, Leitersdorfer Dávid. Támogató tag, évi 4 K-val: Straser Mór. Adományozók: Rigócz Zsigmond 10 K, Blücher József 10 K.

Schossberger Károly ur utján, támogató tag, évi 4 koronával: Dr. Groszmann Zsigmond.

Blücher József ur gyűjtőivén: Pártoló tagok 10 K-val: Andai Manó, Auspitz Adolf, Bloch Salamon, Blücher József, Breitner Lipót, Fantó Henrik, Fejér Gyula, dr. Fischer Lajos, Fleischmann Sándor, Fohn Ábrahám, Gausl Ignác, Handler Jónás, Herzl Miksa, Kendi Antal, Kleinmann Adolf, Kohn Arnold, Kramer Miksa, Kramer Rezső, Messinger Jakab, Müller Adolf, Oesterreicher Miksa, Radó és Krausz, Roth Jakab, Salzer Ignác, Schwarz J. utódai, Schwarz Ignác. Stern Károly, Szikla D., Weisz Izsák.

Jakobovics Adolf ur gyűjtőivén: Keleti Henrik pártoló tag 20 K-val.

Gombos Ignác pénztári jelentése után az előljáróság jegyzőkönyvi köszönetet mondott: *Weissmann* Noé alelnöknek, továbbá *Blücher* József, *Fenyő* József, *Krausz* Jakab, *Halmos* Lipót (Jászberény), *Jakobovits* Adolf, *Friedmann* György és *Schossberger* Károly uraknak, kik az egyesület érdekében buzgó munkálkodást fejtettek ki.

Krausz Fülöp főkántor (Besztercebánya) indítványára az egyesület előljárósága elhatározta, hogy épügy, mint a hitközségekhez, a Chevra Kadisákhhoz is felhívást intéz az egyesület támogatása érdekében.

Végül a tagok által tett több fontos indítvány felett határozott az előljáróság.

Különfélék.

Dr. Weinmann Fülöp emléke. Eltemettük hitközségünknek, sok tekintetben majd csak a jövőben kellő méltánylásban részesülendő elnökét. Temetésénél a hitközség előljárósága megadta neki mindazt a tiszteletet, melyet megadni módjában volt, de tiszteleti kötelességét evvel még befejezettnek nem hitte, azért az elhunyt elnök emlékére gyászünnepegy megtartását rendelte el, melynek ideje január 4-re van kitűzve, ugyszintén intézkedni fog, hogy képe a diszterem részére megfestessék, a választmánynak pedig javaslatot tett, hogy az elnök neve a jomkipuri hazkarában megemlíttessék, amely javaslatot a választmány egyhangulag el is fogadta. Az élők evvel lerótták a halott iránti kegyelet tettekben kifejezhető részét, kivéve talán azt, hogy kellő gondossággal válasszák meg utódját, ki kövesse az ő példáját igazságszeretetben, tárgyilagosságban és a hitközség ügyeinek minden egyéb szempont kizárásával való intézésében.

Még megemlítiük, hogy dr. Weinmann elhunyt felett következő testületek és magánosak fejezték ki részvétüket levélben vagy táviratban: Az Országos Izr. Iroda, a VI. községkerület, az izr. kézmű- és földmívelési egyesület, az orsz. izr. tanító-egyesület, az orsz. izr. tanítóképző, a pesti izr. hitk. elemi és polg. fiuiskola, az óbudai chevra kadisa, a spanyol szertartásu izr. imaház, a pécsi, az ujbudai, az aradi, a nagykárolyi, az óbudai, a gyöngyösi, a nyíregyházai, a szabadkai, a nagybecskerekai, a pozsonyi, a sátoraljaujhelyi, a szegedi, a kőbányai, a győri, a budai, a kassai, a kecskeméti, a nagykanizsai, az óbecsei, a keszthelyi, a kaposvári, a ceglédi, az esztergomi, a szombathelyi, a tatai, a vágujhelyi a debreceni, a bajai, a celldömölki, a hatvani, a körmöcbányai, a rózsahegyi, a sárvári, a tapolcai, a sümegi, az izsáki, a siklósi, az abonyi, a zalaegerszegi, a lipótszentmiklósi, a komáromi, a hódmezővásárhelyi, a zalaszentgróti, a soproni, a székesfehérvári izr. hitközségek, dr. Balogh Jenő államtitkár, Mosdóssy Imre kir. tanfelügyelő, Baumhorn Lipót műépítész, dr. Bernstein Béla főrabbi Nyíregyháza, Kohn Arnold, Unger Ede Liptótanóc.

A pesti hitközség tanszemélyzetének javadalmazására vonatkozólag f. é. juniusi számunkban közzétett ismertetésünkben je eztük, hogy a hitközség előljárósága az 1911. évtől kezdve a polgári és középiskolai tanároknak is megszavazott oly mérvű pótlékot, melyet az elemi iskoláknak már az előző 1910. évben folyósított, továbbá a folyósítás idejének fentartásával, feltételesen megszavazott oly különbözeti fizetéseket is — számszerűleg 22,760 korona összegben —

melyek egy új hitközségi fizetési javaslat szerint, a tanszemélyzetnek majd kijárnak.

A hitközség előljárósága f. évi dec. hó 15-én tartott ülésében elhatározta, hogy tekintettel a tanszemélyzet nyomasztó anyagi helyzetére, még mielőtt ama előfeltételek, melyekhez az összeg kiutaltványozása kötve volt, megvalósultak volna, a fenti összeg erejéig segélyt utaltványoz. A tanszemélyzet ily módon chanuka első napján már kézzel kapta a régóta várt és kilátásba helyezett összeget, melynek kiutalása a hitközség előljáróságának a tanszemélyzet iránti újabb jóindulatáról tesz tanubizonyosságot.

Dr. Goldziher Ignác ünneplése. Páratlan ünneplésben részesült e napokban dr. *Goldziher* Ignác a nagynevű orientalista, a pesti tudományegyetem rendes tanára. Azon alkalmából ugyanis, hogy tanári munkásságának 40. évfordulója beállott, az egyetem rektora a dékánokkal és számos, különösen kath. teológiai tanárral megjelent lakásán, hogy az egyetem üdvözlétét tolmácsolják. De ha ily megtisztelés talán már más érdemes tanárokat is ért, igazán páratlanoknak kell mondanunk azt a megtisztelést, melyben a külföld legnagyobb orientalistái részesítették, midőn egy részük személyesen jött Budapestre, hogy a nagy tudóst üdvözlőjk és jóformán valamennyien hozzájárultak az ünnepély megörökítéséhez egy gyűjteményes munka kiadása által, mely a világ legnagyobb orientalistái által irt tudományos értekezéseket tartalmaz. E könyvhöz a híres *Nöldeke* irt bevezetést, melyben melegen és szeretettel emlékezik meg a szolgálatokról, melyeket Goldziher a tudománynak tett. A hazai és a fővárosi zsidóság igazán büszke lehet rá, hogy Goldzihert magáénak mondhatja.

A bécsi hitközség 1912. évi költségvetése. A bécsi hitközség előljárósága a napokban tárgyalta az 1912. évi költségvetést, melynek értelmében az évi kiadások 3,326,000 K-val, a bevételek 3 223,000 K-val vannak előirányozva, úgy hogy a beállított hiány 103,000 K-át tenne ki. Az összeállításból csak néhány tételt emelünk ki. Kamatokra vagy 25,000 K-val nagyobb a kiadás, minthogy a hitközség temetőnek való terület megvételére félmillió koronás kölcsönt vett fel. A jötekonysági osztály kiadásai 34,000 K-val, a hitközségi igazgatás költségei a főtételben 63,000 K-val, részben automatikus fizetésemelések, részben a tisztviselőknek való drágasági pótlék megszavazása folytán. Az oktatás kiadásai csak 4000 K-val emelkedtek, minthogy a hitoktató képző intézet címén tavaly kiadott 21,000 K ez idén, ezen intézet teljes megszüntetése folytán elesik. Érdekes tételt képez a *hitoktatás reformja* címén beállított 3000 K, mely a bécsi hitközség

kebelében megindult hitoktatási reform tanulmányozása és előkészítése költségeire szolgáljon.

Temetői és temetési ügyekben 28,000 K végleges bevételi többletre számítanak a tavalyihoz képest.

Kultuszadó címén tavalyihoz képest 120,000 K-val nagyobb összeg van felvéve. De evvel kapcsolatban a referens elpanaszolja az adókievetés körüli bajokat, melyek okául a kormányhatóságokat állítja. Elmondja — szószerint idézzük, mert szóról-szóra a magyar viszonyokra is illik — hogy „a törvény a hitközségekben kényszerítettületeket alkotott, azaz oly testületeket, melyekhez minden a hitközség területén lakó zsidónak tartozni kell, anélkül, hogy megadná az eszközt, a szándékot tetté változtatni. Hihetetlen ellenmondás, hogy egy oly kényszerítettület, tehát hitközségünk is, nincs abban a helyzetben, hogy tagjait ismerje és a legkicsinyesebb eszközökre és körutakra szorul, hogy azokról legalább részben tudomást szerezzen. Éveken keresztül lakhatnak Bécsben emberek, nagy jövedelemmel és nem tudnak róluk, mert az állami hatóságok cserben hagynak, pedig csak ők volnának képesek a szükséges információkat megadni. Az állam megadja az adószedési jogot, de megvonja a lehetőséget, hogy e joggal igazságosan éljünk.“ A referens, egy előljárósági tag végül meleg elismeréssel mondott köszönetet a hitközség tisztviselői karának.

A berlini hitközség jótekonysági ügyei. Nemrég közölte a berlini hitközség szegényügyi bizottsága az utolsó kezelési év tevékenységéről szóló adatokat, melyek sok tekintetben érdekesek és tanulságosak. Ez adatok közül a következőket közöljük: A berlini hitközség segélyezési osztályában kilencvenheten (a múlt évben 87-en) teljesítettek tiszteltetbeli szolgálatot. Ezek 5 párhuzamos bizottságban működnek. Az ülések száma 214 volt. E bizottságok összesen 402,000 márkát adtak ki, amely összeghez a hitközségi pénztár 124,000 márkával járult, míg 277,000 márka alapítványokból, adományokból és járulékokból került ki. A segélyezési osztály törzsvagyona 1,341,000 márkát tesz ki. Segélyezési kérvény 7355 érkezett, ezek közül 3111 új rechet igényelték. A szegénylős szegények alapjából 319 személy segélyezettett.

Német rend. A berlini hitközség közzé teszi, hogy kérvények ingyen macothért már benyújthatók és *csak 1912. febr. 1-ig fogadtatnak el*, később érkezők nem fognak tekintetbe vétetni. Természetes, hogy ily rend mellett a kérvények kellőképp meg is vizsgálhatók. Irigylésre méltó németek!

Németországi liberális rabbik gyűlése. A németországi liberális rabbik egyesülete 31 tag jelenlétében gyűlést tartott, melyben kimondták, hogy „a halotthamvasztás nem felel meg a hagyományos zsidó szokásnak. De a rabbi elégetésre szánt halottaknál hozzá intézett felszólításnak feleljen meg és ne tagadja meg közreműködését a szertartásnál. A zsidó községek kötelesek a tűz által elégettek hamvait temetőjükben elhelyezni“. A gyűlés egy másik tárgyát a zsidó házassági törvények reformja képezte. De a kérdést ezuttal csak megbeszélték, határozatot azonban nem hoztak, és egy legközelebbi gyűlésnek tartották fen annak megállapítását, mennyiben szükséges és mennyiben lehetséges a zsidó házassági törvény a kor igényének is megfelelő változtatása.

Palesztinából. A *jeruzsálemi héber gymnasium* örvendetesen fejlődik. Jelenleg 3 előkészítő és 6 gymnasiumi osztályból áll. A jaffai konzervatív irányú *Tachkemoni* héber középiskola két új, európai képzettséggel bíró tanár alkalmazását határozta el, ugyyszintén új iskolaépület emelését. — Egy Bethlehembben *Rachel siremléke* mellett fekvő telek eladó lévén *Kuk* jaffai főrabbi felhívást intézett, hogy az zsidók részéről Talmud tóra-iskola céljaira megvételessék. — *Merchavjah* galileai kolóniában 3500 dunam föld egy 13 zsidó földmivesből álló szövetkezetnek adatott az ICA. részéről megmivelés végett. Ugyancsak ott egy 30 földmivesből álló kooperatív társaság is működik. Egy második munkásház is felépült, mely, mint az első, 8 lakást foglal magában. — A *Haifai Zsidó Technikum* eszméje a megvalósulás stádiumába lépett. Ugyanis néhány évvel ezelőtt egy *Wissotzky* nevű család 100,000 rubelt ajánlott fel egy Palesztinában alapítandó technikai intézet alapítására. Az alapítvány a „Hilfsverein der deutschen Juden“ által kezeltetett, amely az ügynek különös figyelmet szentelt. Cionista körök is magukévá tették az eszmét és ezek részéről dr. *Levin* S. Amerikába utazott, hogy a tervnek propagandát csináljon. Sikerült is neki számos gazdag hitsorsos érdeklődését fölkelteni, úgy, hogy *Schiff* H. *Jakab* egymaga 100,000 dollárt adományozott és mások összesen 57,000 dollár évi járulékot jegyeztek. A „Zsidó Nemzeti Alap“ vette a telket 100,000 frankért, kisebb gyűjtések ujjabb 100,000 frankot eredményeztek és egy báró Cohn—Oppenheimné-féle alapítvány 300,000 márka összegben is e célnak szolgál. Az intézet anyagi alapozása ekkép meglehetősen sikerült, csak hogy egy ideig a török kormány engedélyének megadása ütközött nehézségekbe, míg végre az utolsó időben ez engedélyt is sikerült megnyerni, úgy, hogy már most hozzálátnak a szükséges előkészületek megtevéséhez. A zsidó

technikumra Palesztina kulturális és anyagi haladásának fejlesztésében nagy hivatás vár. A német *Hilfsverein* a Technikum előkészítő iskolájának tavalý egy középiskolát is alapított, melynek most 55 tanulója van. — A *jaffai héber gymnasium* 5 szegény tanulójának tandíját a bécsi hitközség fizeti.

Amerikai zsidó farmerek szövetsége. Az amerikai zsidó farmerek egyesületei szövetséget alakítottak, melynek nem rég volt harmadik évi közgyűlése. A gyűlésen az Unio minden részéből jelentek meg képviselők, az egyesületek képviselőitében. Az utolsó évben 10 új egylet lépett be a szövetségbe, úgy hogy most 41 egyletet ölel fel. A jelentés az amerikai zsidó gazdaságok örvendetes fejlődéséről számol be, de panaszkodik a nehézségek felett, melyekkel a gyermekek zsidó nevelése jár. A farmok ugyanis rendszerint egymástól messze és hitközségtől is távol vannak, úgy, hogy közös iskolákat nem alakíthatnak és gyermekeik vallásoktatásáról nem gondoskodhatnak. Kísérletek tettek ugyan, hogy oktató levelek és hasonló eszközök által a szülőket képesítsék az oktatás ellátására, de az eredmény ki nem elégítő. Azért a szövetségi gyűlés kimondta, hogy kívánatos, miszerint új zsidó farmerek letelepítése útján a zsidó farmerek egy nagyobb koncentrációja létesüljön.

Szerkesztői üzenetek.

Többeknek. A *szombati írás* alól való felmentésről szóló min. rendelet következőképpen szól: 1893/55711. A középiskolai izraelita tanulóknak a szombati és más ünnepnap írás és rajzolás alól való felmentése tárgyában 1890. évi okt. hó 29-ikén 47,880. szám alatt kelt rendeletemet az eljárás egyszerűsítése céljából odamódosítom, hogy czentul a felmentést mind a gimnáziumokban, mind a reáliskolákban *maga az igazgató fogja megadni és pedig minden eddigi helyi megszorítás és egyéb feltétel nélkül*, egyedül a szülőknak az aláírásra nézve hatóságilag igazolt írásbeli kérvényc alapján.

E mellett azonban továbbra is érvényben marad említett korábbi rendeletemnek azon határozata, hogy a felmentett tanuló az illető leckeórán felmentettsége dacára jelen tartozik lenni és ha lehetséges, pl. a mennyiségtannál, szóbeli feleletre fel is hívható, sőt a rajzolásnál mindannyiszor a rajzolando tárgy szóbeli értelmezésére is. Ha az osztály kizárólag feladatírással vagy rajzolással van elfoglalva és magyarázat nem fordul elő, a felmentett tanuló ez idő alatt ugyane tárgyak elméleti vagy értelmező leckéiből examinálandó, vagy ismétlő tanúlással tartozik foglalkozni. Minthogy szépírási-óra hetenkint csak egyszer tartatik, akként kell intézkedni, hogy az ily óra szombatira ne essék. A felmentett tanulók egyéb órákon annál behatóbban vizsgálándók meg.“

A pesti izr. hitközség előljáróságától.

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága ezennel pályázatot hirdet :

1. a **Bauer Mór és Fanny**-alapítványból két, egyenkint 380 koronás, esetleg négy, egyenkint 190 koronás segélyre, helybeli szegény özvegyek támogatására, vagy kiházasítási segélyül árva leánynak, esetleg valamely arra méltó személy, vagy család nyomorának enyhítésére ;

2. a **Deutsch-Wittenberg**-alapítványból egy 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára ;

3. az **Ehrlich Bernát**-alapítványból egy 144 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokonai számára ;

4. a **Kövesgyúri Lovag Freystadtler Antal**-alapítványból több, különböző összegű segélyre, kézműves vagy gazdasági pályára lépő izraelita szegény kiskorú rokonok számára, a tanítási díjak, vagy önállósítás esetén az első berendezés költségeinek fedezésére. A folyamodványok bármikor benyújthatók ;

5. a **Gráner Jónás**-alapítványból egy 1596 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokonai számára (a segély elnyerőjének jul. hó 24-én kell esküvőjét megtartania) ;

6. a **Haas Joachim**-alapítványból egy 1080 koronás kiházasítási segélyre, kizárólag pesti, vagy óbudai szegény rokon számára ;

7. a **Hay Ignác és Rozália**-családi alapítvány valamennyi pályázó között egyenlő arányban megosztandó, 360 koronát kitevő kamataira, melyekre az alapítók következő leszármazottai tarthatnak igényt: Hay Nina férj. Kramer Rudolfné ; Hay Szidónia férj. Hay Gyuláné ; továbbá az ezektől leszármazó gyermekek : Kramer Ilona férj. Spitzer Ignácné ; Kramer Vilma, Kramer Margit férj. dr. Fried Vilmosné ; Kramer Jenő ; Hay Aranka férj. dr. Hecht Ernőné ; Hay Mariska férj. Altstädter Béláné és Hay Piroska, valamint ezeknek leszármazottai. A jelentkezők közül azok, akik szegénységüket hatóságilag igazolják, kétszeres részt kapnak ;

8. a **Hegner—Friedmann**-alapítvány 1500 korona kamataira, kizárólag zsidó vallásu *elszegényedett* budapesti kereskedő, vagy iparos számára. A kamatok két pályázó között az előljáróság által meghatározandó arányban megoszthatók. Az alapítók igazolt vérrokonai elsősorban fognak figyelembe vétetni ;

9. a **Holitscher Farkas**-alapítványból két, egyenkint 76 koronás kiházasítási segélyre, elsősorban árva leányok számára ;

10. a **Kassovitz I. H. és Rozália**-alapítványból egy 388-88 filléres kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára (a segély elnyerőjének Ijjár hó 28-án kell esküvőjét megtartania) ;

11. a **Klepetatsch Ignác**-alapítványból egy 171 koronás kiházasítási segélyre, szegény árvaleány számára;

12. a **Koronázási jubileumi alapítvány** 800 kor. kamataiból esedékes, több pályázó között megosztható ösztöndíjra, szegénysorsu, izr. vallásu magyar művészek, vagy művésznövendékek számára;

13. a **megyeri Krausz Lajos**-alapítványból egy 760 koronás kiházasítási segélyre, az alapító rokona számára;

14. a **Konewalder L. M. és F. M.**-alapítványból 10—40 koronás három hónap alatt visszafizetendő kamatmentes kölcsönökre, kiskereskedők, házalók és piaci árusoknak. A kérvények bármikor benyújthatók;

15. a **Leopold Ignác és Katalin**-alapítványból egy 182 kor. 40 filléres kiházasítási segélyre;

16. a **Neuschloss-Benvenisty**-alapítványból egy 190 koronás kiházasítási segélyre, szegénysorsu leány számára (a segély elnyerőjének október 23-án kell esküvőjét megtartania);

17. a **Pollák Jakab**-alapítványból egy 98 korona 80 filléres kiházasítási segélyre;

18. a **Pollak Leon és Laura**-alapítványból egy 950 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokona számára, (rokon pályázó hiányában, nem rokonnak csak 570 kor.)

19. a **Rapp József**-féle 80 korona ösztöndíjra egy szegénysorsu izr. vallásu II. osztályu gymnasiumi vagy reáliskolai tanuló számára, aki ezt az ösztöndíjat tanulmányai befejezéséig fogja élvezni;

20. a **Reich Ármin és Blau Fanny**-alapítványból egy 470 kor. 25 filléres kiházasítási segélyre, szegény rokon, vagy árvaleány számára (a segély elnyerőjének augusztus hó 4-én kell esküvőjét megtartania);

21. a **Reich Gábor és Sarolta**-alapítványból két, egyenkint 380 koronás kiházasítási segélyre, az alapítók rokonai számára (R. Gábor rokonának május hó 19-én R. Gáborné rokonának pedig július hó 24-én kell esküvőjét megtartania);

22. a **Schnitzer Dávid**-alapítványból két, egyenkint 465 korona 50 filléres kiházasítási segélyre;

23. a **Schossberger-Deutsch**-alapítványból egy 262 korona 20 filléres kiházasítási segélyre (a segély elnyerőjének június hó 16-án kell esküvőjét megtartania.)

24. a **Spitzer Gerzson**-alapítványból egy 1350 koronás kiházasítási segélyre az alapító egy leányrokona számára. Amennyiben az alapító valamely egyetemi hallgató rokona szigorlati díjakra, vagy pedig valamely kezdő iparosmester, vagy gazdálkodó rokona az első berendezés költségeire segélyért folyamodik, az 1350 korona kiházasítási segély ezuttal egy leány- és egy férfi-rokon között megosztható;

25. a **Taub Salamon**-alapítvány két pályázó között megosztható 1440 korona kamataira az alapító rokonai számára, vagy kiházasítási segélyül, vagy elszegényedett férfi támogatására;

26. a **Wahrmann Sándor**-alapítványból egy 1368, esetleg két 684 koronás kiházasítási segélyre kizárólag az alapító szegény rokonai számára ;

27. a **Weisz Jakab és Johanna**-alapítványból egy 144 korona 40 filléres kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára ;

28. a **Wolfner Gyula és Karolin**-alapítványból egy 304, esetleg két 152 koronás kiházasítási segélyre az alapítók rokonai számára.

A kellően felszerelt folyamodványok valamennyi alapítványra, március hó 15-ik napjáig az alulírott előjárósághoz küldendők, kivéve a 4. sz. a. Freystädtler és a 13. sz. a. Kunewelder alapítványt, melyekre a kérvények az év folyamán bármikor benyújthatók, **Elkészetten beküldött folyamodványok nem fognak figyelembe vétetni.** A folyamodványokhoz mellékelendők: születési, szegénységi bizonyítvány, hiteles okmányok a vérrokonság igazolására, **kiházasítási** alapítványokra folyamodóknak az eljegyzést igazoló tanusítvány is, míg a Freystädtler alapítványra folyamodóknak a gazdasági, vagy ipari tanintézet látogatási bizonyítványát, vagy az illetékes iparhatóság által láttamozott tanoncszerződést, ösztöndíjért folyamodóknak pedig iskolai bizonyítványukat is kell csatolniuk.

Kiházasítási alapítványokra csak **eljegyzett hajadonok** pályázhatnak. Azok, akik a felsorolt alapítók valamelyikének nem rokonai, az alapítvány megnevezésénélkül, csupán „*kiházasítási alapítványra*“ pályázhatnak. *Ezek azonban csak helyben lakó leányok lehetnek.*

Az egyes kiházasítási segélyek elnyerői kötelesek lesznek házasságukat a zsidó vallás szertartásai szerint egyházilag is megáldatni és pedig az esketési határidőhöz kötött alapítványi kamatok elnyerői az ott jelzett határnapon, a határnap nélkülieké dípad az 1912. év végéig.

Azon pályázó mennyasszony, ki a pályázat eldöntése előtt házasságot kötött a segélyre való igényét elvesztette.

Bővebb felvilágosítás Gábor Gyula dr. hitközségi ügyész hivatalos helyiségében (VII., Sip-utca 12. I. 7. sz. alatt) bármely hétköznapon d. e. 9—1 óra között nyerhető.

Budapesten, 1912. január hó 1-én.

A pesti izr. hitközség előjárósága.